INGLIZ VA FRANSUZ NEFT-GAZ TERMINOLOGIYASIDA ANTONIMIK MUNOSABATLARNING IFODALANISHI

Quryozova Gulshan Akmal qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz va fransuz neft-gaz terminologiyasida antonimik munosabatlarning ifodalanishi, ularning semantik tabiati va terminologik tizimdagi funksional xususiyatlari qiyosiy aspektda tadqiq etiladi. Terminologik antonimiya umumtil antonimiyasidan farqli ravishda muayyan fan yoki kasbiy faoliyat doirasida shakllangan tushunchalar o‘rtasidagi qarama-qarshilikni ifodalashi bilan xarakterlanadi. Tadqiqotda neft-gaz terminologiyasida uchraydigan yo‘nalish, jarayon, holat, miqdor va texnologik bosqichlarni ifodalovchi antonimik birliklar tahlil qilinadi. Ingliz tilidagi *upstream–downstream, increase–decrease, high pressure–low pressure, open–closed* kabi terminologik birliklar hamda fransuz tilidagi *en amont–en aval, augmentation–diminution, haute pression–basse pression, ouvert–fermé* kabi birliklar qiyoslanadi. Tadqiqot natijasida neft-gaz terminologiyasidagi antonimik munosabatlar yo‘nalishli, komplementar, darajali va konversiv xarakterga ega bo‘lishi, shuningdek, ayrim hollarda umumtil antonimlarining maxsus sohaviy ma’no kasb etishi orqali terminologik antonimlar shakllanishi aniqlandi. Ingliz va fransuz terminologik tizimlarida antonimik juftliklarning mavjudligi neft-gaz sohasidagi tushunchalar tizimining ikki qutbli va tizimli tashkil topganligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: antonimiya, terminologik antonimiya, neft-gaz terminologiyasi, qarama-qarshi munosabat, ingliz tili, fransuz tili, *upstream, downstream, amont, aval,* termin, semantik munosabat, professional diskurs.

Kirish

Terminologik tizim muayyan fan, texnika yoki kasbiy faoliyatga oid tushunchalarni nomlovchi birliklarning oddiy yig‘indisi emas, balki o‘zaro

semantik, paradigmatik va sintagmatik munosabatlarga kirishuvchi murakkab tizimdir. Terminlar o‘rtasida sinonimik, giperonimik, giponimik, meronimik va antonimik munosabatlar shakllanib, mazkur munosabatlar maxsus bilimlarning til orqali strukturaviy ifodalanishini ta’minlaydi. Shu sababli terminologik tizimni to‘liq tavsiflashda terminlarning alohida ma’nolarini aniqlash bilan bir qatorda, ularning boshqa terminlar bilan qanday semantik munosabatga kirishishini o‘rganish ham muhimdir.

Antonymiya umumiy til leksikasidagi eng muhim semantik munosabatlardan biri bo‘lib, ikki leksik birlik o‘rtasidagi ma’noviy qarama-qarshilikni ifodalaydi. M. L. Murphy antonimiyani leksik-semantik munosabatlarning asosiy ko‘rinishlaridan biri sifatida ko‘rib, qarama-qarshilikning nafaqat so‘zlar, balki tushunchalar o‘rtasidagi munosabat bilan ham bog‘liqligini ta’kidlaydi. C. Paradis va C. Willners esa antonimiyani konseptual asosga ega bo‘lgan va til qo‘llanishida ma’no shakllanishida ishtirok etuvchi hodisa sifatida izohlaydi.

Terminologiyada esa antonimiya yanada o‘ziga xos xususiyat kasb etadi. Chunki maxsus terminlar muayyan bilim sohasining tushunchalar tizimini ifodalaydi. Shuning uchun terminlar o‘rtasidagi qarama-qarshilik ko‘pincha obyekt yoki hodisalarning real professional munosabatlariga asoslanadi. A.-M. Gagné va M.-C. L’Homme terminologiyada antonimiya bilan chegaralanib qolmaydigan kengroq “opposite relationships” tushunchasini ilgari surib, maxsus terminlar o‘rtasidagi qarama-qarshi munosabatlar umumtilga qaraganda ancha murakkab bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Ularning ingliz va fransuz maxsus terminlari asosidagi tadqiqoti terminologik qarama-qarshilikning muayyan soha tushunchalarini ham hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Neft-gaz terminologiyasi ana shunday tizimli qarama-qarshiliklar ayniqsa yaqqol namoyon bo‘ladigan sohalardan biridir. Mazkur sohada jarayonlarning yo‘nalishi, bosimning o‘zgarishi, oqimning harakati, ishlab chiqarish

bosqichlari, texnologik holatlar va fizik parametrlarning qarama-qarshi qiymatlari doimiy ravishda ifodalanadi. Shu sababli ingliz va fransuz neft-gaz terminologiyasidagi antonimik munosabatlarni qiyosiy o‘rganish ikki tilning terminologik tizimlarini hamda ular orqali ifodalanadigan professional bilimlar strukturasini aniqlash imkonini beradi.

Terminologik antonimiya tushunchasi

Terminologik antonimiya ikki maxsus termin o‘rtasidagi semantik qarama-qarshilikni ifodalovchi munosabat sifatida tavsiflanishi mumkin. Bunday munosabatda terminlar umumiy semantik maydonga mansub bo‘lib, muayyan differensial belgi orqali bir-biriga qarama-qarshi qo‘yiladi. Masalan, *upstream* va *downstream* terminlari ikkalasi ham neft-gaz sanoatining ishlab chiqarish va harakat jarayonlariga tegishli bo‘lsa-da, ulardan biri manba yoki rezervuar tomon yo‘nalishni, ikkinchisi esa undan uzoqlashish yoki keyingi bosqich tomon yo‘nalishni bildiradi.

Terminologik antonimiya umumtil antonimiyasidan shu jihati bilan farqlanadiki, antonimik munosabat maxsus bilimlar tizimi doirasida konkretlashtiriladi. Oddiy tilda *upstream* va *downstream* geografik yoki oqim yo‘nalishini ifodalashi mumkin bo‘lsa, neft-gaz diskursida ular butun sanoatning turli faoliyat bosqichlarini nomlash uchun ham ishlatiladi. IADC Lexicon ma’lumotlariga ko‘ra, *upstream* neft sanoatida qidiruv va qazib olish faoliyatini, *downstream* esa neft mahsulotlarini qayta ishlash, tashish va marketing kabi post-production jarayonlarini ifodalashi mumkin.

Shu jihatdan terminologik antonimiya muayyan soha konseptual tizimining ichki tuzilishini aks ettiradi. Ya’ni antonimik juftliklar tasodifiy leksik qarama-qarshilik emas, balki sohaga oid tushunchalar o‘rtasidagi real munosabatlarning til birliklari orqali ifodalanishidir.

Ingliz neft-gaz terminologiyasida antonimik munosabatlar

Ingliz neft-gaz terminologiyasida eng xarakterli antonimik munosabatlardan biri **yo‘nalishli antonimiya** hisoblanadi. Bunga *upstream*–

downstream juftligi yaqqol misol bo‘la oladi. *Upstream* umumiy ma’noda oqim manbai yoki rezervuar tomon yo‘nalishni bildiradi. IADC Lexicon ushbu terminning neft sanoatidagi boshqa ma’nosini ham qayd etib, uni neft va gazni qidirish hamda qazib olish bilan bog‘liq sanoat segmenti sifatida belgilaydi.

Downstream esa qarama-qarshi yo‘nalishni ifodalab, oqim komponentdan uzoqlashgan tomonga harakatni, sanoat segmenti sifatida esa ishlab chiqarishdan keyingi qayta ishlash, tashish va marketing jarayonlarini bildiradi.

Mazkur juftlikni oddiy antonimiya bilan cheklab bo‘lmaydi. Bu yerda qarama-qarshilik fazoviy yo‘nalishdan iqtisodiy va texnologik jarayonlar tizimiga ko‘chgan. Demak, umumtil birliklari neft-gaz terminologiyasida yangi konseptual mazmun bilan boyigan. Shu sababli *upstream–downstream* juftligini **terminologik-konseptual antonimiya** sifatida baholash mumkin.

Ingliz neft-gaz terminologiyasida miqdoriy yoki darajali antonimiya ham keng uchraydi. *High pressure–low pressure* juftligida qarama-qarshilik bosim parametrining yuqori va past darajalari asosida yuzaga keladi. Bunda ikki termin bir xil semantik o‘q — **pressure** — doirasida birlashadi, qarama-qarshilik esa *high* va *low* komponentlari orqali yuzaga keladi. Shunga o‘xshash *high temperature–low temperature*, *high permeability–low permeability* kabi birikmalar ham muayyan fizik parametrning qarama-qarshi qiymatlarini bildiradi.

Bunday antonimlar komplementar emas, balki **gradual yoki darajali antonimlar** hisoblanadi. Chunki yuqori va past bosim o‘rtasida o‘rta qiymatlar mavjud bo‘lishi mumkin. Demak, qarama-qarshilik mutlaq emas, balki ma’lum bir parametrning shkala bo‘yicha ikki qutbini ifodalashga asoslanadi.

Jarayonlarning qarama-qarshi yo‘nalishini ifodalovchi birliklar ham ingliz neft-gaz terminologiyasida muhim o‘rin tutadi. Masalan, *injection–withdrawal*, *inflow–outflow*, *input–output* kabi birliklarda bir xil texnologik yoki fizik jarayonning ikki qarama-qarshi yo‘nalishi ifodalanadi. Bunday juftliklarda

qarama-qarshilik harakat yoki jarayonning boshlanish va yakunlanish nuqtalariga bog‘liq bo‘ladi.

Shuningdek, *open–closed* kabi birliklar **komplementar antonimiya**ni ifodalashi mumkin. Masalan, neft-gaz uskunalari, klapanlar yoki tizimlarning holatini ifodalashda *open* va *closed* bir-birini inkor qiluvchi ikki holatni bildiradi. Bunda uchinchi, oraliq holat mavjud bo‘lishi mumkin bo‘lsa-da, terminologik tavsifda asosiy ikki holat o‘zaro qarama-qarshi qo‘yiladi.

Fransuz neft-gaz terminologiyasida antonimik munosabatlar

Fransuz neft-gaz terminologiyasida ham antonimik munosabatlar muayyan konseptual qarama-qarshiliklar asosida shakllanadi. Ayniqsa, **en amont–en aval** juftligi neft-gaz sohasidagi eng xarakterli antonimik munosabatlardan biridir.

Fransuz umumtilida *amont* va *aval* bir-biriga qarama-qarshi yo‘nalishlarni bildiradi. Larousse lug‘atida *amont*ning antonimi *aval* sifatida ko‘rsatiladi; *en amont* jarayonning oldingi yoki manbaga yaqin bosqichini, *en aval* esa undan keyingi bosqichni bildirishi qayd etilgan.

Neft-gaz terminologiyasida mazkur umumtil qarama-qarshiligi maxsus sohaviy ma’no kasb etadi. Québec Office québécois de la langue française ma’lumotlarida *secteur en amont* inglizcha *upstream sector* bilan tenglashtirilib, neft-gaz sanoatining qidiruv va ishlab chiqarish faoliyati jamlangan qismi sifatida ta’riflanadi. *Secteur en aval* esa *downstream sector*ga mos kelib, asosan qayta ishlash va tijoratlashtirish faoliyatini o‘z ichiga oladi.

Demak, ingliz tilidagi *upstream–downstream* juftligi va fransuz tilidagi *en amont–en aval* juftligi nafaqat lug‘aviy, balki **terminologik va konseptual ekvivalentlik**ni ham namoyon qiladi. Har ikki tilda ham fazoviy yo‘nalish ifodalovchi birliklar neft-gaz sanoatining texnologik-iqtisodiy zanjirini tavsiflash uchun metaforik-konseptual asosda qo‘llanadi.

Fransuz terminologiyasida bosim bilan bog‘liq antonimik munosabatlar ham kuzatiladi. Masalan, *augmentation–diminution* kabi birliklar miqdoriy

o‘zgarishlarning qarama-qarshi yo‘nalishlarini ifodalashi mumkin. *Baisse de pression* Fransiya rasmiy terminologik manbalarida neft-gaz ishlab chiqarish sohasiga oid termin sifatida qayd etilib, gaz qurilmasida bosimning ataylab kamaytirilishini bildiradi; uning inglizcha ekvivalenti *blowdown* sifatida ko‘rsatilgan.

Bu yerda muhim jihat shundaki, *baisse* komponenti oddiy “pasayish” ma’nosidan tashqari, neft-gaz qurilmasidagi muayyan texnologik jarayonni ifodalashga xizmat qiladi. Demak, umumtil antonimik komponenti terminologik birlik tarkibida maxsus konseptual mazmun bilan konkretlashadi.

Antonimik terminlarning strukturaviy xususiyatlari

Neft-gaz terminologiyasida antonimik munosabatlar bir komponentli va ko‘p komponentli terminlar orqali ifodalanishi mumkin. Bir komponentli birliklarga *upstream*, *downstream*, *inflow*, *outflow* kabi terminlarni kiritish mumkin. Ko‘p komponentli birliklarda esa antonimiklik terminning tarkibidagi muayyan sifatlovchi yoki yo‘nalish bildiruvchi komponent orqali yuzaga keladi: *high pressure–low pressure*, *high permeability–low permeability*, *upstream operation–downstream operation*.

Bunday holatda antonimiklik butun terminologik birikmaning barcha komponentlari o‘rtasida emas, balki uning tarkibidagi bitta semantik komponent asosida shakllanadi. Masalan, *high pressure* va *low pressure* birikmalarida umumiy komponent *pressure* bo‘lib, antonimik munosabatni *high–low* komponentlari yuzaga keltiradi. Bu terminologik tizimda antonimiyaning **strukturaviy parallelizm** asosida shakllanishini ko‘rsatadi.

Maxsus terminologiya bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarda ham antonimik terminlar ko‘pincha bir xil semantik model asosida qurilishi, antonimik elementlar esa murakkab terminlarning tarkibiy qismlaridan biri sifatida namoyon bo‘lishi qayd etilgan. Shu jihatdan ingliz va fransuz tillaridagi terminologik antonimiya faqat leksik qarama-qarshilik emas, balki **termin**

yasash modeli sifatida ham namoyon bo‘ladi. Bir tushunchaning mavjudligi ikkinchi, unga qarama-qarshi tushunchaning shakllanishiga zamin yaratadi.

Antonimik munosabatlarning semantik turlari

Ingliz va fransuz neft-gaz terminologiyasidagi materiallarni tahlil qilish antonimik munosabatlarni bir necha asosiy semantik guruhga ajratish imkonini beradi.

Birinchi guruhni **yo‘nalishli antonimlar** tashkil etadi. Ingliz tilidagi *upstream–downstream* va fransuz tilidagi *en amont–en aval* ushbu guruhning asosiy namunalaridir. Ular harakat yoki jarayonning ikki qarama-qarshi yo‘nalishini ifodalaydi. Neft-gaz sanoatida bu munosabat ishlab chiqarish zanjirining turli bosqichlarini ham ifodalaydi.

Ikkinchi guruh **darajali antonimlar** bo‘lib, ularda biror parametrning yuqori va past qiymatlari qarama-qarshi qo‘yiladi. *High pressure–low pressure, high temperature–low temperature,* fransuz tilidagi *haute pression–basse pression* kabi birliklar bunga misol bo‘ladi. Bu turdagi antonimiyada ikki qutb o‘rtasida oraliq darajalar mavjud bo‘lishi mumkin.

Uchinchi guruhni **komplementar antonimlar** tashkil etadi. *Open–closed, ouvert–fermé* kabi birliklar obyekt yoki texnik tizimning bir-birini inkor qiluvchi holatlarini ifodalaydi. Bunday antonimik munosabatlar texnik operatsiyalar va uskunalar holatini tavsiflashda muhim ahamiyatga ega.

To‘rtinchi guruh **konversiv yoki relatsion qarama-qarshilik** bilan bog‘liq. *Injection–production, input–output* kabi juftliklarda ikki termin bir xil jarayonning turli ishtirokchi yoki yo‘nalish nuqtayi nazaridan ifodalanishini ko‘rsatadi. Bunday munosabatda bir terminning mazmuni ikkinchi termin bilan bog‘liq holda to‘liqroq anglashiladi.

Ingliz va fransuz terminologiyasining qiyosiy xususiyatlari

Ingliz va fransuz neft-gaz terminologiyasidagi antonimik munosabatlarning qiyosiy tahlili ikki til o‘rtasida yuqori darajadagi konseptual muvofiqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Buning asosiy sababi neft-gaz sanoatining

xalqaro xarakterga ega ekanligi bilan izohlanadi. Texnologik jarayonlar, uskunalar, ishlab chiqarish bosqichlari va fizik parametrlar turli mamlakatlarda o‘xshash tushunchalarni ifodalaganligi sababli, ularni nomlovchi terminlar o‘rtasida ham muayyan semantik parallelizm shakllanadi.

Masalan:

Ingliz tili	**Fransuz tili**	**Antonimik munosabat turi**
upstream – downstream	*en amont – en aval*	yo‘nalishli
high pressure – low pressure	*haute pression – basse pression*	darajali
increase – decrease	*augmentation – diminution*	darajali
open – closed	*ouvert – fermé*	komplementar
inflow – outflow	*entrée – sortie / flux entrant – flux sortant*	yo‘nalishli
input – output	*entrée – sortie*	relatsion

Ushbu juftliklarda umumiy konseptual asos mavjud bo‘lsa-da, terminlarning aynan bir xil shakllanishi kuzatilmaydi. Ayrim hollarda ingliz tilidagi termin birikmasi fransuz tilida boshqa morfologik yoki sintaktik model orqali ifodalanadi. Bu esa terminologik antonimiyaning tillararo qiyosida faqat lug‘aviy ekvivalentlikni emas, balki **konseptual ekvivalentlikni** ham hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Fransuz rasmiy terminologiyasida inglizcha terminlarga fransuzcha ekvivalentlar berilishi ushbu jarayonni yaqqol ko‘rsatadi. Masalan, *baisse de pression* terminiga *blowdown* inglizcha ekvivalenti berilgan, *appareil de forage compact* terminiga esa *compact rig* ekvivalenti ko‘rsatilgan.

Antonimik munosabatlarning terminologik tizimdagi funksiyasi

Antonimik munosabatlar neft-gaz terminologiyasining tizimliligini ta’minlashda muhim funksional ahamiyatga ega. Bir tushunchaning qarama-qarshi tushuncha bilan munosabatda berilishi mutaxassisga tushunchaning semantik chegaralarini aniqroq anglash imkonini beradi. Masalan, *upstream* tushunchasi *downstream* bilan qiyoslanganda uning mazmuni yanada aniq chegaralanadi. Xuddi shuningdek, *high pressure* tushunchasining *low pressure* bilan qarama-qarshi qo‘yilishi bosim parametrining professional tasnifini aniqlashtiradi.

Shu sababli antonimik munosabatlar terminlarning faqat lug‘aviy ma’nosini emas, balki ularning terminologik tizimdagi o‘rnini aniqlash vositasi sifatida ham xizmat qiladi. A.-M. Gagné va M.-C. L’Homme tadqiqotida ham maxsus sohalardagi qarama-qarshi munosabatlarni aniqlashda umumiy leksik semantika bilan bir qatorda muayyan soha tushunchalarining tabiatini hisobga olish zarurligi ko‘rsatiladi.

Neft-gaz terminologiyasida bunday munosabatlar professional kommunikatsiyaning aniqligi uchun ham muhimdir. Qarama-qarshi terminlarning izchil qo‘llanishi texnik hujjatlarda jarayonning qaysi bosqichi, yo‘nalishi yoki holati nazarda tutilayotganini aniq belgilashga yordam beradi. Shu jihatdan antonimiya terminologik tizimning **tartibga soluvchi va differensiallashtiruvchi funksiyasi**ni kuchaytiradi.

Antonimik terminlar va tarjima ekvivalentligi

Ingliz va fransuz neft-gaz terminlarini tarjima qilishda antonimik munosabatlarni to‘g‘ri saqlab qolish alohida ahamiyatga ega. Chunki antonimik komponentning noto‘g‘ri tarjima qilinishi butun terminning konseptual mazmunini o‘zgartirib yuborishi mumkin. Masalan, *upstream* va *downstream* terminlarini oddiy “yuqoriga” va “pastga” tarzida tarjima qilish professional diskursdagi mazmunni to‘liq aks ettirmaydi. Ular neft-gaz sanoatida ishlab chiqarish zanjirining turli segmentlarini bildirishi sababli kontekstual va terminologik ekvivalent orqali tarjima qilinishi lozim.

Bu masala termin tarjimasida semantik va funksional ekvivalentlikning muhimligini ko‘rsatadi. Muallifning avvalgi tadqiqotida ham ilmiy terminlarni tarjima qilishda terminning lug‘aviy ma’nosi bilan bir qatorda uning funksional va pragmatik xususiyatlarini hisobga olish zarurligi asoslangan. Shu sababli antonimik terminlarning tarjimasida ham terminlar o‘rtasidagi qarama-qarshi munosabatning saqlanishi asosiy talablardan biridir.

Masalan, *upstream–downstream* juftligini fransuz tilida *en amont–en aval* tarzida berish ikki tilning terminologik tizimlari o‘rtasidagi konseptual munosabatni saqlaydi. Fransuz tilidan o‘zbek tiliga tarjimada esa *yuqori oqim/pastki oqim* kabi so‘zma-so‘z variantlardan ko‘ra, terminning neft-gaz sanoatidagi tushunchaviy mazmuniga mos ekvivalentni tanlash talab etiladi. Demak, antonimik terminlarni tarjima qilishda uch darajadagi muvofiqlik muhim: birinchidan, leksik-semantik muvofiqlik; ikkinchidan, konseptual muvofiqlik; uchinchidan, professional-funksional muvofiqlik. Mazkur uch omil terminologik tarjimaning aniqligini ta’minlaydi.

Xulosa

Ingliz va fransuz neft-gaz terminologiyasida antonimik munosabatlarning ifodalanishini qiyosiy o‘rganish natijasida antonimiya mazkur terminologik tizimning muhim paradigmatik-semantik munosabatlaridan biri ekanligi aniqlandi. Antonimik terminlar bir xil yoki yaqin semantik maydonga mansub bo‘lgan tushunchalarni qarama-qarshi qo‘yish orqali neft-gaz sanoatining konseptual tizimini tartibga soladi.

Tadqiqot natijasida ingliz va fransuz neft-gaz terminologiyasida antonimik munosabatlarning yo‘nalishli, darajali, komplementar va relatsion shakllari mavjudligi aniqlandi. *Upstream–downstream* va *en amont–en aval* juftliklari yo‘nalishli hamda konseptual antonimiyaning eng xarakterli ko‘rinishini tashkil etadi. *High pressure–low pressure* va *haute pression–basse pression* kabi birliklar darajali qarama-qarshilikni, *open–closed* va *ouvert–fermé* kabi birliklar esa komplementar munosabatni ifodalash imkonini beradi.

Ingliz va fransuz tillaridagi antonimik terminlarning muhim xususiyati shundaki, ularning aksariyati umumtil leksikasida mavjud bo‘lgan qarama-qarshi birliklarning maxsus professional ma’no bilan terminlashuvi asosida shakllanadi. Bunda umumiy semantik qarama-qarshilik saqlanib qolgan holda, terminlar muayyan neft-gaz tushunchasini ifodalovchi maxsus mazmun bilan boyiydi.

Qiyosiy tahlil, shuningdek, ingliz va fransuz terminologik tizimlari o‘rtasida konseptual muvofiqlik yuqori ekanligini ko‘rsatdi. Bunga neft-gaz sanoatining xalqaro xarakteri, texnologik jarayonlarning umumiyligi va xalqaro standartlarning ta’siri sabab bo‘ladi. Shu bilan birga, har ikki til terminlarni morfologik va sintaktik jihatdan shakllantirishda o‘ziga xos imkoniyatlarga ega.

Terminologik antonimiyaning yana bir muhim jihati uning tarjimadagi ahamiyatidir. Ingliz va fransuz neft-gaz terminlarini tarjima qilishda faqat alohida terminning lug‘aviy ekvivalentini topish yetarli emas; antonimik juftlikni tashkil etuvchi birliklar o‘rtasidagi konseptual va funksional qarama-qarshilik ham saqlanishi kerak. Shu jihatdan terminologik antonimiya tarjima jarayonida semantik va funksional ekvivalentlikni ta’minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, ingliz va fransuz neft-gaz terminologiyasidagi antonimik munosabatlarni o‘rganish mazkur terminologik tizimning ichki semantik tuzilishini, tushunchalar o‘rtasidagi mantiqiy aloqalarni hamda professional diskursning konseptual asoslarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Mazkur yo‘nalish kelgusida ingliz, fransuz va o‘zbek neft-gaz terminologiyasini qiyosiy o‘rganish, antonimik terminlarning tarjima modellarini aniqlash va uch tilli neft-gaz terminologik lug‘atini yaratish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Murphy, M. L. *Semantic Relations and the Lexicon: Antonymy, Synonymy and Other Paradigms*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. DOI: 10.1017/CBO9780511486494.

2. Paradis, C., Willners, C. Antonymy: From Convention to Meaning-Making // *Review of Cognitive Linguistics*. 2011. Vol. 9, No. 2. P. 367–391. DOI: 10.1075/rcl.9.2.02par. (Benjamins)

3. Gagné, A.-M., L'Homme, M.-C. Opposite Relationships in Terminology // *Terminology*. 2016. Vol. 22, No. 1. P. 30–51. DOI: 10.1075/term.22.1.02gag. (lwc1.benjamins.com)

4. International Association of Drilling Contractors. *IADC Lexicon: Upstream*. Oil and Gas Drilling Glossary. (IADC Lexicon)

5. International Association of Drilling Contractors. *IADC Lexicon: Downstream*. Oil and Gas Drilling Glossary. (IADC Lexicon)

6. Larousse. *Dictionnaire de français: amont*. Paris: Larousse. (Larousse)

7. Office québécois de la langue française. *Secteur en amont*. Grand dictionnaire terminologique. (Vitrine Linguistique)

8. Office québécois de la langue française. *Secteur en aval*. Grand dictionnaire terminologique. (Vitrine Linguistique)

9. Commission d'enrichissement de la langue française. *Vocabulaire du pétrole et du gaz*. Journal officiel de la République française, 14 août 2015. (Légifrance)

10. Zemlevičiūtė, P. Antonymy of Medical Terms in "Vidaus ligų klinikos vadovėlis" (1928–1930) // *Terminologija / Terminology*. 2022. Mazkur tadqiqot terminologik antonimiyaning strukturaviy va semantik turlarini tahlil qiladi. (LKI Journals)

11. Commission générale de terminologie et de néologie. *Vocabulaire du pétrole et du gaz*. Journal officiel de la République française, 25 novembre 2006. (Légifrance)

12. Quryozova, G. A. *Ingliz ilmiy maqolalaridagi terminlarning o‘zbek tiliga tarjimasida ekvivalentlik masalalari*. 2026. Mazkur maqolada termin tarjimasida semantik, funksional va pragmatik ekvivalentlik masalalari tadqiq etilgan.

13. Halyan, O. Antonymic Relations in French Physics Terminology // *Problems of Semantics, Pragmatics and Cognitive Linguistics*. 2019. No. 36. DOI: 10.17721/2663-6530.2019.36.03. (Semantics KNU)

14. Cruse, D. A. *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

15. Lyons, J. *Semantics*. Vol. 1–2. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

16. Cabré, M. T. *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1999.

17. Dadaboyev, H. *O‘zbek terminologiyasi*. Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020.

18. Salomov, G‘. *Tarjima nazariyasiga kirish*. Toshkent: O‘qituvchi, 1978.